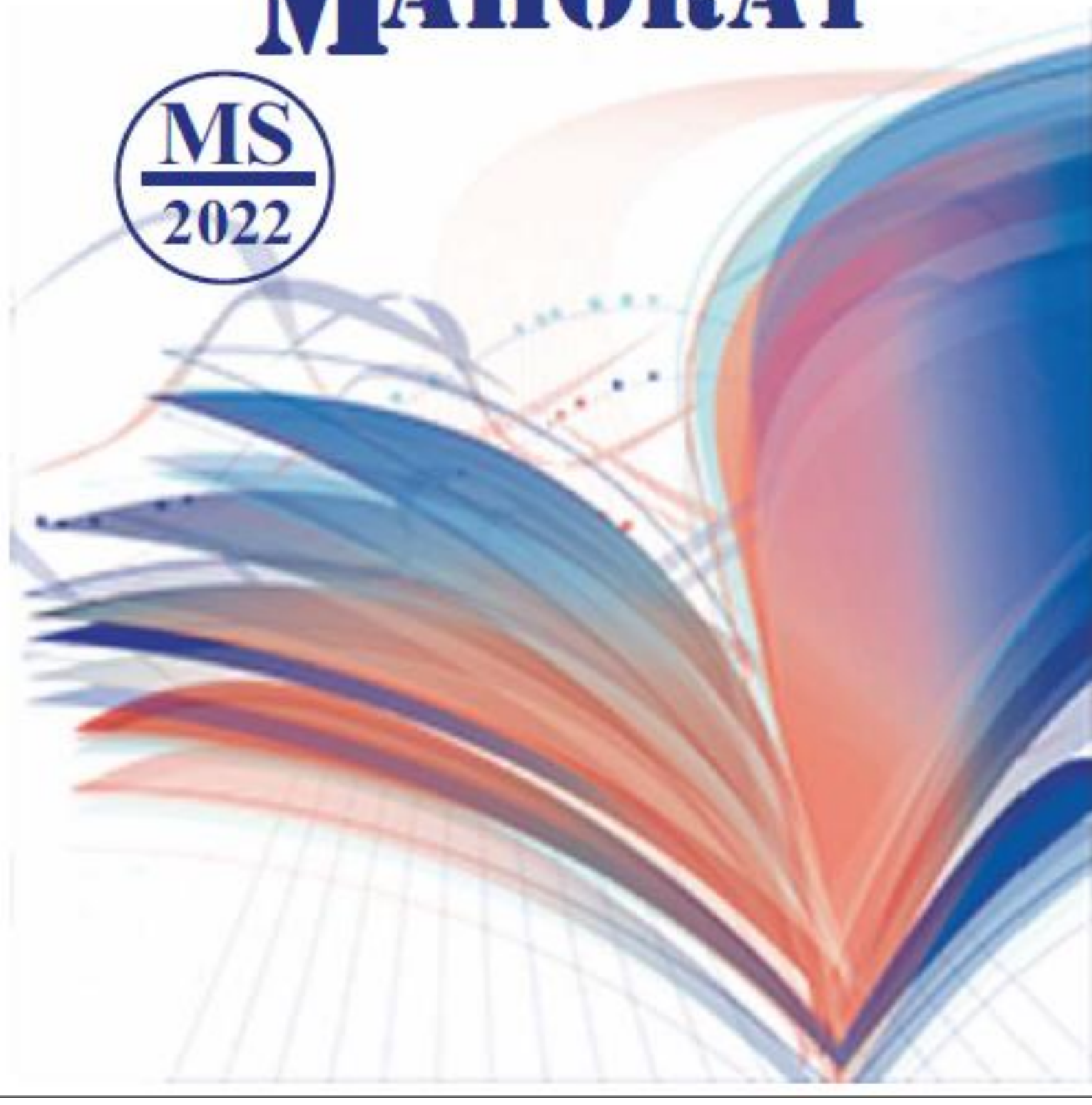

PEDAGOGIK MAHORAT

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

Maxsus son

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2022

MUNDARIJA

Nodir YADGAROV. Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarida kasbiy ko'nikmalarini shakllantirishda axborot texnologiyalarning o'rni.....	8
Sanjar AZIMOV. Tasviriy san'atda sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati.....	11
Dilshod MAMATOV. Muhandislik grafikasi fanini o'qitishning innovatsion usullari (kompyuter grafikasi asosida).....	14
Tolib SOBIROV, Qavmiddin OMONOV. Muhandislik grafikasini o'qitishda me'morchilik obidalaridagi geometrik yasashlarning tarbiyaviy ahamiyati.....	18
Arif KADIROV, Mehribano QAHHOROVA. Yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirishda milliy qadriyat va an'analarning o'rni.....	21
Shukrat G'ULOMOV. Tarixiy janda O'zbekiston tasviriy san'ati rivoji.....	24
Shodijon BAKAYEV, Sherozjon SHOKIROV. Badiiy bezash ishlarida ranglarni to'g'ri qo'llash tartibi va ularning emosional ta'siri.....	27
Qoryog'di JUMAYEV. Kasb-hunar ta'limi va tarbiya berish jarayonida sharq rivoyatlaridan foydalanish metodlari.....	30
Muzafar AVLIYAKULOV. Tasviriy san'at o'qituvchisi tashkilotchi, metodist va ijodkor.....	32
Гумарова ХАХИМОВА. Традиционные методы узбекских ремесел.....	34
Viloyat TUXSANOVA. Kashtachilik san'ati.....	37
Muhayyo AZIMOVA. O'zbek xalq amaliy bezak san'ati turlari va ularning o'ziga xos tomonlari.....	41
Sanjar AZIMOV, Maftuna SULAYMONOVA. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida tasviriy san'atning zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish metodikasi.....	44
Shodijon BAKAYEV, J.B.NE'MATOV. Inter'yerni sharqona qirna uslubda bezatish texnologiyasi.....	47
Oybek SHOMURODOV. O'rta maktab tasviriy san'at fanida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish.....	50
Aziza MUSINOVA. Amaliy bezak san'atida tasvir va kompozitsiyaning tutgan o'rni.....	54
Akmal AMINOV. Autocad grafik dasturida 3d o'lchamli obyekt nuqtalarining koordinatalarini kiritishning o'ziga xos usullari.....	57
Gulshod OSTONOVA. Tasviriy san'at darslarida borliqni idrok etish hamda o'quvchilarning fazoviy tasavvurlarini oshirish.....	61
Норман КАДЫРОВА, Парвиза РОЗНОВА. Особенности педагогического процесса в преподавании Букваря в XIX веке как элемент музыкального искусства.....	64
Nigora IBATOVA. XIX-XX asr O'zbekiston rassomalari ijodida manzara janri.....	67
Shahnoza IBADULLAYEVA. "Manzara janrida ijod qilgan rassomlar asaridan nuqta ko'chirish" modulini o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati.....	71
Avaz SHUKUROV, Nargiza ASLANOVA. Kulolchilik - xalq amaliy bezak san'atining bir turi sifatida.....	76
Shodijon BAKAYEV, M.S.TO'RAYEVA, D. USMONOV. Amaliy san'atda ranglardan foydalanish va ularning o'ziga xos xususiyatlari.....	79
Nafisa AVLIYAKULOVA. Bo'lajak o'qituvchi shaxsiyatini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish.....	83
Sherali AVEZOV. Amaliy sanat tarixi va uning turlari.....	86
Muxiba SULAYMONOVA. Tasviriy san'atning shaxs ma'naviy kamolotida tutgan o'rni.....	89
Alisher SHIRINOV. Tasviriy san'atni o'qitishda borliqni idrok etish mashg'ulotlari.....	91
Sadoqat SHODIYEVA. Arxitektura yodgorliklarida tasviriy va amaliy san'atni qo'llanilishi.....	94
Nozima ASLANOVA. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchilarning badiiy va axborotli matnlar mazmunini anglash va uni izhlash malakalarini rivojlantirish.....	97
Mohimur JALOLOVA. Diniy binolarda bezak san'ati.....	100
Maxbuba KARIMOVA. Xalq hunarmandchiligi darslarida amaliy bezak san'ati mashg'ulotlarini o'rgatish metodikasi.....	103
Jo'rabek YARASHEV, Maftunabonu AKRAMOVA. O'rta ta'lim maktablarda musiqa qo'shiqlarining mazmuni va yechimlari.....	106
Журабек ЯРАШЕВ, Нодира ШАДЖАHOБИЯ. Вопросы музыкальной гармонии в наследии просветителей IX-XII веков и их гуманистическое значение для культуры молодого поколения.....	108
Jo'rabek YARASHEV, Maxfuza KAMBAROVA. Zamonaviy pedagogikada kreativlik tushunchasi.....	112
Maxfuza KAMBAROVA. Umumta'lim maktablarda musiqa darslarining nazariy asoslari.....	117
Jo'rabek YARASHEV, Manisa RIZOYEVA. Musiqa madaniyati darslarida stilizatsiya uslubini turli usullarda qo'llashning mazmuni.....	120
Zarnigor ALAYEVA. Yoshlarni musiqa ta'limi orqali milliy istiqlol g'oyalari ruhida tarbiyalash.....	122

Nafisa AVLIYAKULOVA

Buxoro davlat universiteti
tasviriy san'at va muhandislik grafikasi
kafedrası o'qituvchisi

BO'LAJAK O'QITUVCHI SHAXSIYATINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Ushbu maqolada oliy ta'limda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini rivojlantirish, tasviriy san'at darslarida zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish yo'llari to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: mahoratli faoliyat, kompozitsiya, badiiy-intellektual, dekorativ texnika, psixologik yordam.

В данной статье представлена информация о том, как использовать современные технологии в обучении изобразительному искусству в развитии будущих учителей изобразительного искусства в высшей школе.

Ключевые слова: художественная деятельность, композиция, художественно-интеллектуальная, декоративная техника, психологическая помощь.

This article provides information on how to use modern technologies in teaching fine arts in the development of future fine art teachers in higher education.

Key words: skillful activity, composition, artistic-intellectual, decorative technique, psychological help.

Kirish. Tasviriy san'at o'qituvchisining mahoratli faoliyati o'quv, ilmiy-uslubiy va madaniy-ma'rifiy ishlarni o'z ichiga oladi. Bu o'qituvchilarni san'at yo'li bilan rivojlantirish, o'qitish va tarbiyalashga qaratilgan. Tasviriy san'at o'qituvchisi rasma, kompozitsiya, turli dekorativ texnika, san'at tarixi, pedagogika va psixologiyani yaxshi o'zlashtirishi zarur. Har bir yaxshi rassom, muvaffaqiyatli o'qituvchi bo'lishi mumkin. Pedagogik mahorat maxsus tayyorgarlik va mashaqqatli mehnatni talab qiladi.

Asosiy qism. Tasviriy san'at darslari bolalarning badiiy didini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Buning uchun o'qituvchi subbatlarda estetikaning asosiy tamoyillari bilan tanishish, tasviriy san'at asarlaridan foydalanish va amaliy ishlarda chizmalar, haykalchalar va dekorativ mahsulotlar go'zallik mezonlariga mos kelishini ta'minlashi kerak.

Tasviriy san'at darslarida talabaning shaxsiyatini rivojlantirishning zamonaviy texnologiyalari ta'lim maydonini badiiy vositalar bilan tashkil etish, darsda hissiy va qulay muhit yaratish, psixologik yordam, o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi muloqot, o'qituvchilarning tasviriy faoliyatda shaxsiy tajribasiga bo'lgan qiyamati va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Tasviriy san'at o'qituvchisi talabalarning ijodiy o'z-o'zini rivojlantirishga qaratilgan ilg'or texnologiyalarga ega bo'lishi kerak. Ular san'atni tashunish va his qilish, tasviriy faoliyat qobiliyatlari haqida shaxsiy tajribaga ega bo'lishlari kerak.

Kasbiy va pedagogik tayyorgarlik uchun o'qituvchiga ijodiy fikrlash sifati zarur. Chunki u pedagogik faoliyati davomida hal qiladigan amaliy vazifalar murakkab va ko'p tomonlama vazifalarni o'z ichiga oladi. Ularni hal qilishda o'qituvchi muayyan faoliyat holatini shakllantiradigan shart-sharoitlarning xilma-xilligini hisobga olishi kerak. Shuning uchun nazariy bilimlarni amaliyotga o'tkazish bevosita emas, balkim bu butun va ko'p tomonlama xarakterga ega bo'lgan muayyan amaliy muammolar atrofida birlashtirilgan va o'qituvchining amaliy harakatlari tiliga tarjima qilingan bir qator o'tish yo'nalishlarini o'z ichiga oladi.

O'qituvchi ijodiy fikrlash, tezda bir harakat usulidan ikkinchisiga o'tish, o'qitish usullarini tahlil qilish, turli xil ta'lim va tarbiya vazifalarini hal qilishning yangi usullarini topish, fikrlash faoliyati jarayonini va natijalarini nazorat qilish va baholash imkoniyatiga ega.

Darslarda o'qituvchi, qoida tariqasida, o'qituvchilarning bilim va ijodiy faoliyatiga bevosita va bilvosita rahbarlik qiladi: vizual materialni namoyish etadi, tashuniradi, ish uslublarini ko'rsatadi, muammoli vaziyatlarini yaratadi, bolalarning mustaqil ishini kuzatadi va nazorat qiladi.

Loyiha uslubi va tadqiqot usulini amalda qo'llash o'qituvchining salohiyatini o'zgartirishga olib keladi. Tayyor ma'lumotlarning tashuvchisidan u o'qituvchilarning bilim va tadqiqot faoliyatini tashkil etuvchi tashkilotchiga aylanadi. Sinfdagi psixologik iqlim ham o'zgaradi, chunki o'qituvchi o'z o'quv-tarbiyaviy ishlarni va o'qituvchilarning turli xil mustaqil faoliyat turlariga, tadqiqot, qidiruv, ijodiy tabiatning ustuvorligiga yo'naltirishi kerak.

O'qituvchi o'quvchilarga turli obyektlarning tasvirlari ketma-ketligini, individual texnik metodlarni, o'quvchilarning xatolarini tuzatishni aniq ko'rsatish uchun turli xil badiiy materiallarni mukammal tushuntirishi kerak.

Eng dolzarb vazifalardan biri - o'qituvchining pedagogik madaniyatini oshirish, ularni mukammal darajada xatti-harakatlarni bartaraf etishdir. Tasviriy san'at o'qituvchisi ijodiy shaxs bo'lishi, raam, turli xil badiiy materiallarni qayta ishlash, yangi texnologiyalar, kompyuter grafikalarini o'zlashtirish darajasini oshirishi kerak. Bunga asosan o'qituvchilarning malakasini oshirish tizimi, ilg'or pedagogik tajribani o'rganish, o'z-o'zini o'qitish tizimi yordam beradi.

Daraga tayyorgarlik ko'rayotganda o'qituvchi butun chorakning mazmuni bilan tanishib chiqishi, topshiriqlarning ma'natig'ini tushunishi, ularning rivojlanishida va butun yil davomida har chorakning yetakchi g'oyalarni amalga oshirishi kerak. Darsni umumiy maqsadi va ushbu o'quv mavzusining umumiy vazifalari bilan bog'liq dars tizimining bir qismi sifatida ko'rib chiqishi zarur.

Daraga tayyorgarlik jarayonida o'qituvchi vaqtni daqiqali taqsimlash rejasini va faoliyatning bir turidan ikkinchisiga (subbat, hislar, ijodiy ishlar va boshqalar) mantiqiy ravishda oqilona o'tish bilan mashg'ulotning batafsil rejasini ko'rib chiqish tavsiya etiladi. Dars uchun zarur bo'lgan barcha materiallarni tayyorlashi zarur. (reproduksiya, slaydlar, musiqiy yozuvlar, badiiy materiallar va boshqalar). Dars mavzusi bo'yicha kichik ko'rgazma tayyorlanishi mumkin. Masalan, kitoblar va jumallardan tasviriy san'at materiallari, dekorativ san'at buyumlari, kichik shakllar haykallari va hokazo. Bu vizual qator nafaqat san'at asarlaridan slaydlarni, balki tabiatning ifodali, majoziy tasvirlarini, shuningdek, o'qituvchi tomonidan tayyorlangan o'quv jadvallarini ham o'z ichiga olishi maqsadga muvofiqdir.

Muhokamalar va natijalar. Ko'pincha tasviriy san'at darslarida turli tanlovlar o'tkaziladi ("Kim tezroq?", "Kim yaxshiroq?", "Nima, qayerda, qachon?" va boshqalar) va viktorina. Misol uchun, yosh san'at tanqidchilari tanlovi o'yin shaklida so'rov o'tkazishga imkon beradi. Bolalar 2-3 jamoalariga bo'linishi mumkin. Dars davomida nazariy va amaliy materiallar qanday o'rganilganligi tekshiriladi. O'yin davomida bolalar turli xil kompozitsion jadvalarni tuzish bo'yicha vazifalarni bajarish uchun dastur yordamida tezda takrorlashni, eslashni, chizishni, xatolarni qidirishni o'rganadi. Raqobat ruhi talabalarining ijodiy faolligini oshiradi. Tashkilotchi-o'qituvchi quyidagi dars turlarini tasviriy san'at darslarida foydalanishi mumkin.

Darslar-testlar. So'nggi yillarda, tasviriy san'at darslarida talabalar bir necha taklif variantlari to'g'ri javob tanlash uchun talab qilinadi, turli testlar bilim sinash uchun ishlatiladi. Bir necha tasvirlarni solishtirish, o'tkazib yuborilgan so'zlarni, qo'shimcha tasvirni aniqlash uchun, muallif yoki ishning jamri va boshqalar. Sinovni o'tkazish butun darsni yoki uning faqat bir qismini egallashi mumkin. Sinovlar joriy nazorat va yakuniy darslar uchun tavsiya etiladi.

Darslar-o'yinlar. Yangi materiallarni o'rganishda va muayyan mavzu bo'yicha sarhisob qilishda ishlatiladi. O'qituvchi uchun o'yinli daraga yaxshi o'ylangan ta'lim harakat turidir. Dars jarayonida o'yinlar tashkil qilish ta'lim va tarbiya maqsadlariga javob beradigan faol muloqotning maqsadga muvofiq shakli hisoblanadi. Talabalar uchun o'yin o'z-o'zini ifodalash, o'z taqdirini belgilash, o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini hurmat qilishning bir usulidir. Agar o'qituvchi uchun o'yin muayyan pedagogik maqsadga erishish vositasi bo'lsa, talabalar uchun esa maqsad o'yin jarayoni hisoblanadi.

Dars-o'yin murakkab ma'naviy va moddiy olamni bilish va tushunish uchun birinchi qadam. O'quvchilarning yoshi va qiziqishlariga muvofiq darsning deyarli har qanday bosqichida alohida o'yin nuqtalari kiritiladi.

Tasviriy san'at darslarida asosan badiiy va didaktik o'yinlar qo'llaniladi. Pedagogik ma'natli hissiy va estetik tasvirni yaratish uchun badiiy mantiqqa bo'yunadi. O'yin maydoni o'qituvchilar va talabalar o'zaro ta'sir o'tkazadigan pedagogik yo'naltirilgan badiiy va o'yin maydoni sifatida namoyon bo'ladi. Darsning vazifalariga va bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, o'yin jarayonining badiiy-hissiy va badiiy-intellektual tarkibi o'rtasidagi munosabatlar o'zgaradi. Kichik sinflarda o'yinlarning hissiy va badiiy mazmuni birinchi o'rinda turadi, o'rta sinflarda hissiy va intellektual muvozanat nisbatida, o'rta maktabda badiiy va intellektual boshlang'ich bo'lishi mumkin.

Umumta'lim maktab o'quvchilari uchun o'yinning qiziqarli boshlanishi juda muhim. O'yinning roli tasviriy san'at darslarida va o'qimlik davrida juda katta bo'lgani uchun biz unga maxsus bo'limni bag'ishladik.

Jamoaviy ish darslari. Ushbu dars turid tasviriy faoliyatda bolalarning vazifalarini mustaqil ravishda taqsimlash, harakatlarni birlashtirish, jamoaviy nazorat qilish va o'z-o'zini nazorat qilish kuchaytiriladi, bolalarning harakatlarning izchilligiga bo'lgan istagi namoyon bo'ladi. O'quvchilarda qo'shimcha shijoat paydo bo'ladi, qiyinchiliklarni bartaraf etish va murakkab ijodiy vazifalarni hal qilish osongroq bo'ladi. O'quvchida jamoaviy tashabbus va raqobat tug'iladi. Bolalarning o'zaro mas'uliyati o'rnatilgani muhim ahamiyatga ega. Ular bir-biriga yordam berishadi, o'z faoliyatlarini o'zgartiradilar.

Tasviriy-ijodiy, dekorativ, konstruktiv yoki rasm chizish jarayonida maktab o'quvchilarining jamoaviy va individual shakllarini birlashtirishning o'ziga xos usullari ko'p bo'lishi mumkin. Ular o'qituvchi va bolalarning birgalikdagi ijodkorligi natijasida tug'iladi.

Shu bilan birga, jamoaviy ish shakllaridan foydalanishda pedagogik choralar ko'rish zarur. Agar jamoaviy rasm juda tez-tez tashkil etilsa, u bolalar uchun yangilikning elementini yo'qotadi va shuning uchun jozibadorlik, shuningdek, uning asossiz ustunligi bilan maktab o'quvchilarining yangi bilim va ko'nikmalarini egallash jarayoni qiyinlashtiradi.

O'qitish amaliyotida ta'lim maqsadlari (darslar-bilimlar, mustaqil ish darslari, darslar-takrorlash va yakuniy darslar) bo'yicha farq qiluvchi darslar o'zlarining o'ziga xos xususiyatlariga ega. Badiiy texnologiyalarni o'rganish o'quvchilarga materialni his qilish, ijodiy ishlarni yaratishda uning ta'sirchan imkoniyatlaridan erkin foydalanish imkonini beradi.

Ko'pincha, bir darada bir nechta maqsadlarga erishish va yangi narsalarni o'rganish, takrorlash va mustaqil ishlash kerak. Shu bilan birga, darsning asosiy maqsadi, birinchi navbatda, uning yetakchi ta'lim vazifasini hisobga olgan holda shakllantiriladi. Yakuniy darslar ota-onalar, taniqli rassomlar va boshqa qiziqarli insonlar ishtirokida bayramlar, tanlovlar va maktabdan tashqari tadbirlar shaklida qiziqarli va o'ziga xosdir.

Strukturaviy birliklar bo'yicha darslar. Strukturaviy birliklar bo'yicha dars turlarini aniqlash didaktik vazifalarni va o'qitish usullarini birlashtiradi.

Dars turlarini aniqlashning har bir yondashuvi bir xususiyat asosida qurilganligini ko'rish qiyin emas. Hozirgi vaqtda dars turlarini aniqlashda pedagoglar turli xil xususiyatlarni hisobga olishni boshlaydilar va ularning tizimli birliklarni oladi. Ushbu yondashuv bilan darslar bir-biridan alohida emas, balki ketma-ketlik shaklida ko'rib chiqiladi va oddiy va murakkab turlarga bo'linadi.

Murakkab turlarga bir nechta didaktik maqsadlarga erishishga bag'irlangan darslar kiradi. Misol uchun, qog'oz xususiyatlarini o'rganish va badiiy dizayn qobiliyatlarini shakllantirish bo'yicha darslar, akvarel bo'yoqlari texnikasini o'rgatish va umum bo'yoqlardan foydalanish qobiliyatini mustahkamlash bo'yicha darslar misol bo'la oladi.

O'qituvchining vazifasi har bir o'quvchining qobiliyatini aniqlash va rivojlantirish, ma'naviy boy, erkin, jismonan sog'lom, ijodiy fikrlaydigan shaxsni shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsad ta'lim-tarbiya jarayoniga ijodiy salohiyatni yuksak darajada oshkor qilish uchun sharoit yaratish bo'yicha bilim va ko'nikmalarini egallash darajasini o'rganadi. Bular:

- o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etish;
- o'quv rejasi va o'quv dasturlarini takomillashtirish;
- fanlararo aloqalar asosida o'quv fanlarining o'zaro hamkorligini rivojlantirish;
- ta'lim metodikalari va texnologiyalarini takomillashtirish, tabaqalashtirilgan va shaxsiy yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalariga alohida e'tibor berish.

Kuloca. Zamonaviy pedagog-rassom bo'lish nafaqat turli metodlar bilan ishlash bo'yicha mukammal darajadagi ko'nikmalarga ega bo'lishi, balki turli muammolarni hal qilishi, tashkilotchi hamda badiiy bilim egasi bo'lishi zarur.

Adabiyotlar

1. Boymetov B., Abdurasulov S. Chizmatasvir. -T.: "G'.G'ulom - matbuot ijodiy uy", 2004. 98-bet.
2. Ishanzhamedov R.I. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samarasadorligini oshirish yo'llari. -T.: Nizomiy nomidagi TDFU, 2004. 34-bet.
3. Tolipov N. Maktabda tasviriy san'at to'garagi. -T.: "Fan", 1995. 64-bet.
4. Abdullayev S.S., Azimov S.S., Avezov Sh.N. Tasviriy san'at va muhandislik grafikasini o'qitish metodikasi. -Buxoro: "Durdona", 2020-yil. 76-bet.
5. Avliyakulova N.M. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. -Buxoro: "Durdona", 2021-yil. 103-bet.